

Dr hab. Mikołaj Poliński prof. UAP
Wydział Malarstwa i Rysunku
Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu

Recenzja pracy doktorskiej pod tytułem "Moderowana nienawiść: Emocje i ideologia jako warunki techniki pisania ograniczonego" mgr Jacka Josepha Williamsa przygotowana dla potrzeb Szkoły Doktorskiej Akademii Sztuk Pięknych im Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu, w związku z wnioskiem o nadanie stopnia doktora w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuk plastycznych i konserwacji dzieł sztuki. Promotorem pracy doktorskiej jest dr hab. Przemysław Pintal, prof. ASP

Informacje biograficzne

Jack Joseph Williams jest artystą wizualnym pochodzącym z Wielkiej Brytanii. Studiował literaturę w Dartington College of Arts/ Falmouth University oraz w latach 2013-2014 ukończył Film and Screen Studies w Goldsmiths College, University of London. Od 2018 roku związał się z Akademią Sztuk Plastycznych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu, w której podjął Interdyscyplinarne Studia Magisterskie. W 2021 roku rozpoczął studia w Szkole Doktorskiej. Podczas pracy nad doktoratem zdobył doświadczenie pedagogiczne, prowadząc zajęcia z osobami studiującymi w pracowni intermediów kierowanej przez Profesora Przemysława Pintala (ASP Wrocław).

Praktyka artystyczna doktoranta koncentruje się na intermedialnych formach wyrazu, obejmujących film eksperymentalny, wideo, instalacje oraz działania performatywne. W swojej twórczości eksploruje tematy tożsamości, języka i percepcji w kontekście współczesnych technologii i procesów kulturowych. Interesują go szczególnie eksperymentalne techniki pisarskie, problem autentyczności w filmie oraz krytyka współczesnej kultury ekranu.

Ocena rozprawy doktorskiej

Czytając założenia dysertacji Jacka Williamsa oraz zapoznając się z jej częścią praktyczną ujawnia się jej zamysł oparty na dwóch obszarach inspiracji artystycznej. Autor podejmuje próbę zestawienia ze sobą dwóch światów, prowokuje odbiorcę do całkowicie nowego spojrzenia na treści rozpoznane zazwyczaj w innym kontekście - języka masowego przekazu oraz praktyk literackich poezji awangardowej.

Pierwszym obszarem inspiracji i równocześnie materiałem realizacji artystycznej jest przestrzeń mediów społecznościowych, z bardzo konkretnie i precyzyjnie wybraną jej częścią. Williams koncentruje się na platformie X (dawnym "Twitterze"). "Social media" pomimo swojej styczeńności z przestrzenią sztuki, w szczególności w obszarze jej promocji czy autopromocji artystów, rzadko

stają się “materią” samych dzieł. Aktualnie zauważalne na scenie artystycznej realizacji jak chociażby wystawa zatytułowana “Social Media” prezentowana w Nowym Jorku przez Josha Kline dotyka tej “substancji” w zupełnie inny sposób. W przedstawionej pracy doktorskiej “treści platformy X” stają się dosłownie medium budującym oryginalną formę dzieła, mocno osadzoną w aktualnym kontekście społeczno-politycznym.

Jego znaczenie i sens ulegają zmianie w zależności od kontekstu odbiorcy, nadając dysertacji wyjątkową teraźniejszość i dynamikę. Szczególnie trafne wydaje się akcentowanie przez doktoranta zmian w funkcjonowaniu platformy “X”, która w ostatnich latach stała się niemal polem walki politycznej. Możemy obserwować pewne wyraźne przesunięcie od platformy traktowanej jako “agora” publicznej dyskusji w kierunku narzędzia dezinformacji i “swobodnej” ekspansji języka nienawiści.

Autor zauważa, że treści w mediach społecznościowych ewoluują dziś niemal z sekundy na sekundę, wspierane przez architekturę platformy. Poddany analizie w rozprawie “dyskurs” na platformie “X” skupiający się na komentarzach do postów krytycznych wobec skrajnie prawicowej ideologii politycznej publikowanej przez brytyjską prasę zyskuje w każdej chwili nowe znaczenie. Sprawiając również dziwne i niepokojące wrażenie, że prezentowana praca - projekcja wideo powstaje właśnie teraz w tym momencie.

Czy to jest najbardziej aktualny obraz naszych czasów?

Drugim niezwykle ważnym w moim odczuciu aspektem, jest język wizualny dzieła mający swoje źródło w poezji awangardowej. Całość bazuje na dwóch równolegle użytych technikach pisarskich “constrained writing” (pisanie ograniczonym) oraz “erasure poetry” (poezji wymazywania), które nie tylko stanowią silnie kontrastowe zestawienie z estetyką mediów społecznościowych, otwierają również liczne odniesień do historii poezji wizualnej oraz dokonań z nurtu wideo instalacji. Powiązania te sprawiają, że odbiorca czyta prace przez pryzmat indywidualnych doświadczeń w odniesieniu do własnej pamięci.

Myśląc o przywołanych w dysertacji technikach pisarskich nie mogłem się uwolnić od silnego skojarzenia z założeniami wystawy “Un Coup De Dés” (Gra w kości) prezentowanej w 2008 r. W Generali Foundation we Wiedniu, z pracami m.in. Roberta Barry’ego, Lothara Baumgartena, Marcela Broodthaersa, Rodney’a Graham’a, Jarosława Kozłowskiego i Ewy Partum. Centralnym założeniem pokazu była koncepcja “ruchu liter, potęgującego aluzyjne i dekonstrukcyjne cechy języka, które sformułował Stéphane’a Mallarmé.

Mallarmé, rozbijając linearny porządek wersu i operując białą przestrzenią kartki jako równoprawnym składnikiem znaczenia, pokazał, że język nie jest jedynie przezroczystym medium, stał się dla niego materialną strukturą, zespołem form wizualnych. Autor doktoratu w pewnym sensie powtarza ten gest, jednak posuwa go dalej: jeśli u Mallarmého pusta przestrzeń otwierała pole dla metafizyki języka, tutaj deformacja czcionki i jej „gniecenie” staje się świadectwem historycznej i politycznej przemocy.

Wykorzystanie doświadczeń poezji awangardowej sprawia, że czytelnik rozprawy uruchamia całą sieć odniesień do indywidualnej pamięci tekstów i obrazów sztuki. Przypuszczam, że Pan Williams celowo unika dopełnienia pracy teoretycznej licznymi możliwymi odwołaniami zostawiając pole do własnej interpretacji. Zabieg ten pozwala skupić się na materii dzieła, które mogłaby ulec zagłuszeniu przez przywołanie dodatkowych kontekstów.

Rozważając “constrained writing”, sięgamy pamięcią do działań grupy OuLiPo jak i do współczesnych poetów cyfrowych. Myśląc o geście Georges’a Perec’a ograniczającego się do pisania powieści bez użycia litery “e” odnajdujemy w doktoracie regułę - rygor deformacji i destrukcji znaków. Ograniczenie formalne spełnia się tutaj nie w samym tekście, lecz w projekcie graficznym – seria fontów staje się “laboratorium rygoru”, w którym język doprowadzony jest do granicy swojej czytelności.

Proces ten bliski jest praktyce “erasure poetry”, w której sens wyłania się z wymazywania, przesłaniania lub redukcji istniejących tekstów. Podobnie jak u poetów sięgających po dokumenty, wycinki prasowe czy inne “teksty gotowe”, Williams wykonuje gest „wymazywania” jako rodzaj krytycznej operacji. Jednak zamiast pozostawiać fragmenty tekstu jako resztki znaczenia, autor dysertacji wybiera drogę radykalną, całkowicie deformując litery prowadzi do sytuacji, w której nawet resztki są nieczytelne. O ile “erasure poetry” pozostawia echo, tu mamy niemal czysty zapis destrukcji – echo zostaje stłumione.

Analizując założenia operacji wymazywania w kontekście realizacji Williamsa ciekawym odniesieniem mogą być seria prac “Recycled news” Jarosława Kozłowskiego. W powstających od lat 90 “obrazach malarskich” których “podobrazem” są konsekwentnie zamalowywane farbą akwarelową strony pełnych wydań gazet. Czasopisma te są starannie wybierane (tytuły rozpoznawane jako tzw. “lewicowe”, “liberalne” lub “prawicowe”) ich tekst ulega przesłonięciu warstwami farby, tak, że pozostają widoczne jedynie nagłówki gazet. Podobnie jak w poszukiwaniach Kozłowskiego widoczna jest u doktoranta pewna pokrewność w traktowaniu języka jako pola gry między obecnością a nieobecnością znaczenia.

Intrygujący jest również proces przekształceń słów i liter, który przebiega w sposób analogowy przez fizyczne zgniatanie papieru. Wykorzystane zostają również elementy losowe w dalszym operowaniu formą. W pewien sposób podobne autorskie metody “dekonstrukcji czcionki” można obserwować w twórczości Emmetta Williamsa, Joanny Adamczewskiej czy w niektórych działaniach Johna Cage’a. Jack Williams jednak wyraźnie odnosi je do kontekstu politycznego, “niszczenie czcionki” staje się narzędziem krytyki ideologii i praktyk dezinformacyjnych. Dekonstrukcja słów i liter, stanowi metaforę usuwania i degradacji krytycznych opinii, które zostają zagłuszone nachalnym tautologicznym językiem postów w mediach społecznościowych.

Ocena pracy artystycznej

Dzieło praktyczne pomimo złożonej koncepcji, w której realizacji zostały wykorzystane elementy wchodzące w zakres psychologii, socjologii i nauk o mediach otrzymało niezwykle prostą i minimalistyczną formę.

Trzon pracy budują trzy równoległe projekcje wideo z animowanym tekstem, komponowanym przez dwa elementy. Pierwszy stanowią posty wyselekcjonowane z brytyjskiej prasy ("The Guardian", który jest dziennikiem dużego formatu o profilu lewicowym, z "Daily Mail", który jest tabloidem i ma prawicowe uprzedzenia, z "The Telegraph", który jest dziennikiem dużego formatu i ma prawicowe uprzedzenia, z "Daily Mirror" oraz "The Sun"). Ich treść została zdeformowana przez użycie czcionek "zaprojektowanych w taki sposób, by oznaczały zniszczenie i odrzucenie języka".

Drugi element to szybko poruszające się anonimowe czytelne komentarze z platformy "X" zapisane czerwoną czcionką; "wszystkie zawierają antymedialne opinie i język nacechowany emocjonalnie". Towarzyszy im charakterystyczna ścieżka dźwiękowa.

Doświadczenie projekcji jest przejmujące, wprowadza odbiorcę w stan niepokoju i rodzaj hipnotycznego skupienia. Przywołuje w pamięci dzieło Jenny Holzer „Installation for the Neue Nationalgalerie” z 2001 roku. Holzer umieściła na 13 sufitowych filarach monumentalnej konstrukcji budynku w Berlinie, którego architekturę zaprojektował Ludwig Mies van der Rohe, wyświetlacze ledowe emitujące szybko "płynące" czerwone teksty zaczerpnięte z jej wcześniejszych dokonań.

Jack Williams odnosi się w dysertacji do innej realizacji amerykańskiej artystki, którą można również odnieść do nurtu "erasure poetry". W jej "Redaction Paintings" operuje brakiem przez eksponowanie ocenzurowanych i zakreślonych ekspresyjnie dokumentów rządowych. W pracy doktorskiej pojawia się podobne napięcie, proces redakcji jednak nie jest wykonywany przez instytucję państwa, ale przez mechanizmy społecznych i psychologicznych ograniczeń obecne w dyskursie skrajnej prawicy, które zostały uchwycone przez Williamsa na platformie "X". Podobnie jak u Holzer, nieobecność słowa okazuje się równie wymowny jak jego obecność.

Napięcie towarzyszące odbiorowi realizacji powstaje prawdopodobnie przez poruszenie wyobraźni odbiorcy, dla którego staje się w pewnym momencie oczywiste, że strumień tekstu projektowany na ekranie jest (wyobrażeniowo) odbiciem aktualnych zmian zachodzących w czasie rzeczywistym, w otaczającym nas świecie. Wrażenie to prawdopodobnie potęguje element "przypadkowości" wykorzystany w architekturze dzieła.

Doświadczenie to przywołuje w mojej pamięci jeszcze jeden obraz...

Czy podobny rodzaj poruszenia wyobraźni mógł towarzyszyć odbiorcą dzieła Paul Klee "Die Revolution des Viadukts" w 1937 roku? W pracy, w której artysta ujawnia swoje zaangażowanie społeczno - polityczne przez swobodne i groźne nawiązanie do narastającego faszyzmu?

Ocena dorobku artystycznego, działalności pedagogicznej i organizacyjnej

Jacek Joseph Williams to artysta, którego twórczość charakteryzuje interdyscyplinarność, w ramach studiów doktoranckich w Akademii Sztuk Plastycznych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu nie tylko rozwijał autorską praktykę artystyczną, ale także aktywnie uczestniczył w życiu dydaktycznym, organizacyjnym i promocyjnym uczelni. Jego działalność wykraczała poza ramy miejscowe sięgając działań o zasięgu międzynarodowym.

Przez trzy lata prowadzenia zajęć dydaktycznych w Pracowni Intermediów pod kierunkiem Profesora Przemysława Pintala, Williams wykazał się indywidualnym podejściem do nauczania sztuki, rezygnując z narzuconych tematów na rzecz rozwoju indywidualnych koncepcji osób studiujących. Swoją wiedzę z zakresu filmu, wideo i animacji poszerzał warsztat studentek i studentów, tworzył bardzo dobre środowisko uczenia się przez dialog i wspólne doświadczenie pracy.

Równolegle do obowiązków dydaktycznych, Williams prowadził szereg warsztatów o charakterze eksperymentalnym – zarówno w Polsce, jak i za granicą. Od zajęć z pisania redukcyjno-remiksującego w ramach Wrocławskiego Triennale Rysunku, po warsztaty z psychogeografii i uważności w Hiszpanii, jego działania konsekwentnie badały relacje pomiędzy językiem, przestrzenią a percepcją. W ramach programu STER reprezentował również Akademię na międzynarodowym forum w Lublanie, biorąc aktywny udział w dialogu na temat kształtu nowo powstających programów szkół doktorskich.

Na uwagę zasługuje też znacząca aktywność wystawiennicza artysty – jego prace prezentowane były na licznych wystawach indywidualnych i zbiorowych w Berlinie, Londynie, Atenach, Krakowie, Bostonie czy Seulu, a także na festiwalach filmu eksperymentalnego na całym świecie – od Brazylii po Izrael.

Konkluzja

Pan mgr Jack Joseph Williams spełnia wszystkie kryteria w procedurze przyznania stopnia doktora w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuk plastycznych i konserwacji dzieł sztuki. Reasumując wyżej przytoczone refleksje związane z przedłożoną rozprawą, zarówno z jej częścią teoretyczną jak i dziełem praktycznym, świadczą, w moim odczuciu, o wysokiej kulturze wizualnej zaprezentowanych prac oraz o znaczącym doświadczeniu artystycznym i pełnej dojrzałości twórczej doktoranta. Należy również wskazać na dużą świadomość w operowaniu indywidualnym językiem sztuki.

Biorąc pod uwagę dużą aktywność wystawienniczą doktoranta stanowiącą istotny wkład w dyscyplinę oraz jego zaangażowanie w pracę na rzecz uczelni stwierdzam, że przedstawiona dysertacja Pana mgr Jacka Josepha Williamsa w pełni uzasadnia wniosek o przyznanie mu stopnia doktora w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuk plastycznych i konserwacji dzieł sztuki.

Ze względu na dużą oryginalność podjętego tematu, świadomość artystyczną doktoranta i wysoki poziom zaprezentowanego dzieła wnioskuję o wyróżnienie pracy.

